

ÁLLATEGÉSZSÉGÜGYI SZOLGÁLAT.

DR. AGOSTON BÉLA alezredes:

A csikónevelés és pótlóidomítás állategészségügyi vonatkozásai

A honvéd csikótelepek feladata részben saját tenyésztésű, részben az országos lótenyésztésből származó és vásárlás útján beszerzett csikókat egységes nevelési rendszerrel edzett, szívós, kisigényű, acélos, nagy teljesítőképességű, katonai célokra alkalmas pótlóvakká felnevelni.

Tanulmányomban azokat a szempontokat óhajtom megvilágítani, melyeket állategészségügyi vonalon a csikónevelésnél és a pótlóidomításnál érvényre kell juttatni.

A vásárolt csikók nevelését a tenyésztőknél különböző tartási és takarmányozási viszonyok jellemzik. Ezek a csikók az ország minden részéből kerülnek a csikótelepre. A csikótelepi nevelés a csikók életében lényeges, alapvető változást okoz. Allattenyésztési szak kifejezéssel élve, a csikók a csikótelepen honosulási (klimatizációs) folyamaton mennek át. Ennek az időszaknak legjelentősebb tényezői: a legeltetés, az előírt takarmányozásra való áttérés, az időjárás viszontagságaihoz és az edzéshez való fokozatos szoktatás.

Ebben az időszakban a puhán nevelt, különféle vizenyős takarmányon és tengerin tartott csikók erő és tápláltsági állapotában visszaesés észlelhető. Az edzés során az időjárás viszontagságaihoz való szoktatás közben, néha már a vasúti szállítás — mint a szervezet ellenállóképességét gyengítő be-

folyás — következtében egyik-másik csikó mirigykórban, ebben a jellemzően csikóbetegségben megbetegszik. Ezek a csikók legtöbbször a betegség lappangási időszakában érkeznak a csikótelepre és társaikat a legnagyobb elővigyázatosság ellenére befertőzik.

A mirigykór főleg $\frac{1}{2}$ —3 éves csikók fertőző betegsége, ménesekben és csikótelepeken időnként tömeges megbetegedések alakjában jelentkezik. A járvány legtöbbször jóindulatúan zajlik le, egyes években, valószínűleg az időjárás kedvezőtlen sége folytán, helyenkint tömegesebb elhullások révén komoly veszteséget okozhat. Jóindulatú lefolyás esetén az elhullás százaléka kb. 1—2%-ot tesz ki.

Mint minden fertőző betegségnél, itt is fontos szerepe van a szervezet ellenállóképességének, az edzettségnek. Az ellenállóképesebb, edzettebb csikó szervezete a betegséget könnyebben leküzdí.

Az elmúlt év folyamán a csikótelepen mirigykór járvány zajlott le. Alkalom volt összehasonlítást tenni a honvéd löveletelen tenyésztett csikóknak és a vásárolt csikóknak a betegséggel szembeni ellenállóképessége között. A honvédméneseből származó csikóknál a járványt enyhébb lefolyás jellemezte, a vásárolt csikóknál súlyosabb lefolyású és szövődményes megbetegedések (bélfodri tályog, petecs kór) fordultak elő, a veszteség érzékenyebb volt. (4%.) A járvány folyamán a ménesbéli csikók erő és tápláltsági állapota kevésbé romlott le, mint a vásárolt csikóké és könnyebben volt helyrehozható.

A betegség elleni védekezés fentiekből önként adódik. A csikók ellenállóképességét megfelelő fokra kell emelni, ezt célszerű tartással, edzéssel, a meghűléstől és a túlságosan fárasztó munkától való megkíméléssel érhetjük el. Azzal, hogy az ellenállóképeség csökkenését megakadályozzuk, az esetleges fertőzés ellenére a betegség kifejlődésének valószínűségét csökkentjük, egyúttal az enyhébb lefolyás feltételeit is biztosítjuk.

Foglalkoznunk kell még néhány jellegzetes csikóbetegséggel, melyek a ménes, illetve csikótelepi gyakorlatban gyakrabban előfordulnak és az ú. n. „felnevelési betegségek” csoportját képezik. Ezek közül legfontosabbak: az újszülöttek vérfertőzése, az angolkór, és a gyomor-bélférgesség.

Az újszülöttek vérfertőzése néven ismert gyűjtőfogalomba olyan heveny fertőző betegségek tartoznak, melyeket különböző

baktériumfajok idéznek elő és esetenként tiszta vérfertőzés kórképében, máskor áttételi alapon keletkezett szervi elváltozások alakjában nyilvánulnak meg. Az újszülöttek vérfertőzőeses bántalmái mindenütt előfordulnak, ahol az állattenyésztés magas színvonalon áll és jelentőségük aszerint fokozódik, amint az állatok felnevelése és tartása a természetes viszonyoktól eltér, továbbá összefüggésben van az állatállományokban terjeszkedő fertőző elvetéléssel. (Brucellozis.) Ezek a betegségek a szabadban élő parlagi fajtáknál nem fordulnak elő, így a civilizációval kapcsolatos betegségeknek minősíthetjük.

A fertőződés már a magzatkorban vagy a születéskor, esetleg rövid idővel a születés után történik. A magzati korban való fertőződésre utal, ha az állat már betegen jön a világra, vagy megszületés után hamarosan kófos tüneteket mutat. A méhen kívüli fertőződés az emésztőcsövön és a köldökzsinór csomkján keresztül jöhet létre. A kórokozó baktériumok a környezetben mindenütt előfordulnak, így a fertőződésre bőséges alkalom van. Eppen ezért az újszülöttek vérfertőzőeses betegségei rendszerint kimutatható behurcolás nélkül lépnek fel.

Egyes megbetegedett egyedek különös fogékonysággal tünnek ki, mely vagy világrahozott alkati gyengeségen alapszik, vagy a külvilág kedvezőtlen behatásainak következménye. A világra hozott alkati gyengeség gyakran a fertőző elvetéléssel van összefüggésben, de hajlamosítólag hat az anyaállat gümőkórja vagy meg nem felelő táplálása a vemhesség ideje alatt. Ha a takarmány fehérjében szegény, az ásványi sók mennyisége és egymáshoz való aránya hiányos, ha a takarmány vitamintartalma nem megfelelő, az újszülöttek alkati gyengeséggel jönnek a világra. Az alkati gyengeség kifejlődésében minden valószínűség szerint a beltenyésztésnek is szerepe van. A megszületés után káros befolyásként étrendi zavarok, az istállóhygiéne hibái, a napfény hiánya, stb. érvényesülhetnek.

Klinikailag a betegség vérfertőzőes tüneteiiben, heveny és gyomor-bélgyulladásban (vérhas), izületgyulladásban (csikóbénaság) és tüdőgyulladásban nyilvánul.

A betegség elleni védekezésnél lényeges az anyaállatok okszerű tartása, és helyes takarmányozása, a fertőző elvetelés elleni rendszabályok pontos betartása, az idült betegségben szenvedő anyaállatok kizárása a tenyésztésből. Az újszülött csikók ellenállóképességét gondos ápolással kell fokozni. A fertőződés lehetőségét megfelelő istállóhygiénevel, fertőtlenítéssel,

helyes köldökkezeléssel, az ápolószemélyzet kioktatásával igyekszünk megakadályozni.

Az angolkór a növekedési kor anyagforgalmi betegsége, mely a takarmány hibás összetétele következtében a csontfejlődés zavarában, általános anyagforgalmi zavarokban és néha idegrendszerbeli tünetekben nyilvánul. Az angolkóros csikó elnyomorodik, fejlődése nem kielégítő, a betegség nyomait később is viseli és ellenállóképesége a fiatalkori fertőzőes betegségekkel szemben csökkent.

Az angolkór kifejlődik, ha a takarmány a kelletnél kevesebb meszet vagy foszfort (vagy mindkettőt) tartalmaz, vagy pedig, ha a takarmányban a mész és a foszfor aránya hibás.

Az angolkór tünetei: nyalakodási jelenségek, tetániás görcsök, mozgászavarok, csontváltozások. Csikók lábain az ízületek körül gyakoriak a csontkinövések. Gyakran hibás lábállások: dongaállás, kardállás, puhacsüdőség, mankós állás fejlődnek.

Az angolkóros anyagforgalmi zavarok és a nem súlyos csontelváltozások gyógyulnak, ha a növekedő állat fejlődéséhez szükséges mész és foszforsósükségletet biztosítjuk. Egyidejűleg D vitamint is adagolunk. A jó legelő elegendő meszet és foszfort tartalmaz, arányuk is kedvező. A hiányzó mész és foszfor mennyiségének kiszámítása takarmányozási táblázatok segítségével történik és állatorvosi szakfeladat.

Az emésztőszervek parazitás megbetegedései közül csikóknál leggyakrabban a rosszférgesség, orsóférgesség és a vastagbélférgesség fordulnak elő. A legelőn és az istállóban a fertőző anyagot tartalmazó bélsár szétszóródik, így a fertőzés könnyen létrejön. Bizonyos számú belső élősködő jelenléte szükséges a betegség kifejlődéséhez. Ki nem elégítő erőbeli állapot és hiányos takarmányozás mellett kevesebb parazita is károsan hat.

A parazitás megbetegedések fennforgására jó táplálás ellenére az erő és tápláltsági állapot romlásából következtetünk. A parazitás fertőzöttséget a bélsár mikroszkópikus vizsgálatával, a bélsárban jelenlévő élősködő peték kimutatása útján állapítjuk meg. A belső élősködők okozta betegségek gyógykezeléséhez különféle féregölő vagy féreghajtó gyógyszerek állnak rendelkezésre.

A csikótelepi nevelés a csikók négyéves korában befejeződik. A csikók a rendeltetészerű használat szempontjából való

előzetes bizottsági osztályozás után a pótlóidomító telepre vagy a csapathoz kerülnek. A csikótelepen nevelt csikókat nem szabad a jólápolt, fényesszőrzetű, gyakran a fölös zsírszövet miatt látszólag jó erőállapotban lévő keretlovakhoz hasonlítani. A ménesbéli csikók kevésbé ápoltak, 20–25 csikóra jut egy csikós, ú. n. méneskonkidióban vannak.

A pótlóidomítás időszaka alatt a háttas jellegű csikókat „belovagolják”, a hámos jellegűeket „behajtják”. A nyeregalatti és a hámban végzett munka az izom- és csontrendszert egész más módon veszi igénybe, mint ez a baját testsúlyát hordozó és gondatlanul legelő csikóknál történik.

A katonaló idomításának az a célja, hogy betanítsuk arra a munkára, amelyet végeznie kell és a betanítás közben módszeres gyakorlatoztatással úgy alakítsuk át testalkatát, hogy az a lovat a katonalótól megkívánt különleges munka elvégzésére képessé tegye. Általános érvényű és minden egyes lóra betűszerint alkalmazható szabályok nem állíthatók fel, mert a ló egyéni tulajdonságai (vérmérséklete, természetes tanulékony-sága, stb.) fontos szerepet játszanak itt. Általános szabályként csak azt kell szem előtt tartanunk, hogy egy bizonyos időt kell szánnunk az idomításra. Ezt természetesen és fokozatosan kell végrehajtanunk. A fősúlyt a terepen való használhatóság kifejlesztésére fordítjuk, mert a katonaló rendeltetése ezt kívánja meg.

A pótlóidomítás a csikó szervezetére újabb megterhelést, igénybevételt jelent. Tudnunk kell, hogy a csikó teljes fejlettségét ötéves korban éri el. A pótlóidomítás során állandóan ügyelni kell arra, hogy a csikók erő és tápláltsági állapota a végzett munkával arányban legyen. A csont- és izomrendszer, a vérkeringési és a lélegzőszervek nagy igénybevételnek vannak kitéve. Az idomítás akkor helyes és a célnak megfelelő, ha az említett szervrendszerek károsodása nélkül történik. Az állategészségügyi szolgálat vezetőjének állandó figyelemmel kell kísérni a pótlólovak erő és egészségi állapotát és szaktanácsaival az idomítást végző bajtársakat támogatni kell. Gondoskodni kell a helyes takarmányozásról, a takarmányok ásványi só kiegészítéséről, a vitaminszükséglet biztosításáról, a külső és belső élősködők kimutatásáról és gyógykezeléséről.

A Hadtápszolgálat 1949. évi december havi számában „A munka edző szerepe a katonalovaknál” címen megjelent közlemény munkaéletteni szempontból világítja meg az edzés szerepét a loállomány teljesítőképességének fokozásában. A köz-

leményben felsorolt edzés (training) élettani szabályok és tanácsok a pótlóidomítással foglalkozók részére fokozottan érvényesek.

A csikótelepi szolgálatom alatt és a csikóvásárlások alkalmával szerzett tapasztalataim arról tanúskodnak, hogy az országos lótenyésztés jelenlegi csikóállománya — bár javulóban van — edzettség, katonai célokra való alkalmasság szempontjából a kívánt mértéket még nem üti meg.

A hároméves terv végrehajtása során a lóállomány mennyiségi szaporítása és a lótenyésztési intézmények helyreállítása befejeződött. Az ötéves terv a minőségi lótenyésztést irányozta elő és céltudatos, következetes, kellő szakértelemmel végzett, anyagilag jól megalapozott tenyésztési munkával és a korszerű csikónevelés feltételeinek biztosításával elérjük azt, hogy népgazdaságunknak és honvédségünknek elegendő számú és a kívánt minőségű lóanyag fog rendelkezésére állani.

